

EL TEMPS

La indústria del suro ha mantingut durant segles el desenvolupament rural d'àmplies àrees de la Mediterrània.

L'Espadà com a model

Les suredes del País Valencià no són ni les més extenses ni les més productives d'Europa. Però tenen unes característiques particulars, que han permès d'esclarir alguns interrogants sobre com es regeneren aquests boscos. Un estudi del Centre d'Investigacions sobre Desertificació i del Centre d'Estudis Ambientals del Mediterrani ho ha fet possible.

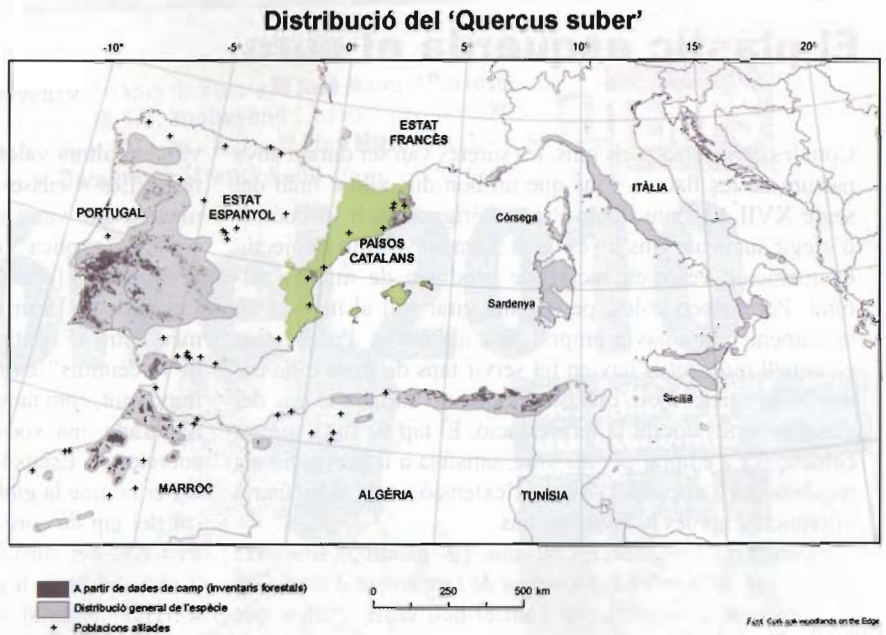
Tunísia, Algèria, el Marroc, Itàlia, l'estat espanyol, els Països Catalans i, sobretot, Portugal. Són els set únics països on l'alzina surera pot considerar-se una espècie endèmica. Evidentment, d'exemplars

d'aquest arbre –que naix sobre terrenys silicis i que pot assolir vint metres d'alçària en els exemplars més vells– també se'n poden trobar als Estats Units, Austràlia o Nova Zelanda, on han estat plantats per l'home, però

la surera és, en origen, una espècie mediterrània. A les comarques de Girona, a l'Andalusia occidental i Extremadura, però també al centre i el sud de Portugal, el *Quercus suber* forma part del paisatge visual –i emocional– d'aquests territoris. Perquè l'alzina surera podria haver estat, com el pi o la carrasca, una espècie destinada a caure sota la tirania de la desral. Però la seua configuració la'n va salvar. La surera, al contrari que algunes altres espècies arbòries, presenta una particularitat que la fa inigualable. El tronc del *Quercus suber* s'abriga de les inclemències de l'exterior amb una gruixuda escorça de suro, un material que, per la composició química que té, és alhora impermeable als líquids i als gasos, i és lleuger, mal·leable i elàstic. Per si això fora poc, té unes propietats que la fan especialment apropiada per a l'aïllament tèrmic i acústic. Gràcies a totes aquestes característiques, la surera ha gaudit d'una existència més engrescadora que no pas el pi o la carrasca. Per a

fer-ne taps, però també per a l'aïllant tèrmic dels habitatges o per a fabricar absorbents de vibracions, s'ha creat una indústria que ha anat expandint-se al llarg dels anys i ha esdevingut un motor de desenvolupament social i econòmic a les zones on habita. A molts indrets de casa nostra, com ara Catalunya Nord, el Baix Empordà o la serra d'Espadà, el suro forma part de la memòria històrica de pobles i habitants que van trobar en el delicat despullament d'aquests arbres una forma de viure. Les suredes són fortament arrelades en les cultures d'uns pobles que tenen poques alternatives per a sobreviure. De tot plegat, n'ha sorgit una simbiosi difícilment destriable.

L'Espadà modèlic. Per totes aquestes raons, sens dubte, les suredes són un patrimoni de primer ordre. Amb tot i això, la manera com es regenera aquesta espècie havia estat poc investigada, fins ara. Aquest buit l'ha volgut omplir el Centre d'Investigacions sobre Desertificació (CIDE), organisme dependent de la Universitat de València i adscrit al Consell Superior d'Investigacions Científiques. Un dels seus investigadors, Juli G. Pausas, amb la col·laboració de Josep Pons, del Centre d'Estudis Ambientals de la Mediterrània, ha investigat com es regenera una espècie que, per raons climàtiques i econòmiques (vegeu quadre adjunt) i per la sobreexplotació, és a la corda fluixa. La investigació, que a primera vista podria semblar anecdòtica, és molt més rellevant que no aparenta, perquè aquest camp havia estat poc abordat i perquè situa les suredes del País Valencià com un ecosistema modèlic per a estudiar la regeneració d'aquesta espècie. Les suredes en territori valencià no són ni tan extenses ni tan productives com les d'Extremadura o Portugal, però podrien tenir la clau per a evitar el retrocés de totes. "Des del punt de vista de l'ecologia de l'espècie" – explica Pausas –, el País Valencià "és un lloc ideal per a investigar com es comporta aquesta espècie". Diversos elements expliquen que en uns altres

punts de la geografia europea siga més difícil de seguir el cicle de regeneració del *Quercus suber*. A moltes zones de devesa on creixen les sureres, hi ha cultius que antropitzen el terreny sobre el qual creixen; en uns altres, hi ha tot d'herbívors, com ara els cérvols, que es mengen les glans en caure a terra i n'eviten la germinació; o bé les plàntules que en surten, i que les corsequen. El resultat és l'estroncament del cicle vital d'aquest arbre. La situació de les alzines sureres valencianes és tota una altra, perquè ni són envoltades de conreus ni hi ha prou fauna herbívora per a afectar-les seriosament. Encara més, el procés de despoblament de l'interior i l'abandonament de les terres de conreu –de resultes d'una activitat agrícola menor– hi juga a favor, perquè, com que queden terres en desús, les glans, transportats per vies naturals, tenen més possibilitat de repoblar àrees on fins aleshores no eren presents. Els camps sense

conreu, en definitiva, són recolonitzats per sureres. Així doncs, l'avantatge que tenen els boscos valencians per als investigadors és que "s'hi poden observar tots els processos, de manera que molta de la gent dels altres indrets on hi ha sureres aprenen dels nostres boscos. Crec que proposem mesures que podríem aplicar per augmentar les poblacions de sureres arreu". Però si les glans de les sureres es disseminen més que no pas els d'Extremadura o Portugal no és cosa de la divina providència. El gaig, un pardal ben comú al nostre territori, que té unes taques blaves a les ales, és, de manera involuntària, el principal responsable que els ulls dels investigadors de les sureres de tot Europa s'hagen girat cap a l'Espadà, on hi ha els hàbitats investigats per Juli G. Pausas i Josep Pons. Aquest còrvid s'alimenta majoritàriament de glans. Com la formiga de la falla, el gaig agafa amb el bec les glans que hi ha a terra o a les branques i els soterra per tal de disposar-ne durant l'hivern. Però tot sovint, el fruit emmagatzemat a sota de la terra germina abans l'ocell no vingui a buscar-lo. La regeneració s'ha activat. Els ratolins, com els gaigs, també poden contribuir a aquest procés, si bé mentre els segons disseminen els fruits a prou distància de l'arbre mare, els primers

El gaig afavoreix la generació de suredes.

El plàstic esquerda el suro

Com les carrasques o els pins, les sureres van ser durant anys pastura de les flames. Fins que un bon dia, allà a final del segle XVII, al monjo dom Pierre Pérignon se li va ocórrer d'afegir sucre als vins joves de la Xampanya amb l'objectiu de mantenir l'efervescència que produïen de manera natural. Per conservar-los, però, calia girar full al mètode de tancament que s'havia emprat fins aleshores. Perquè fins en aquell moment, s'havien fet servir taps de fusta o de cànem impregnats d'oli, un sistema que no barrava el pas del gasos produïts durant la fermentació. El tap de suro, que es començava a emprar per als vins, satisfieia a la perfecció els requisits del xampany. D'aquí a l'extensió a tota la indústria vitivinícola només hi havia un pas.

Tanmateix, l'hegemonia de què ha gaudit d'aleshores ençà el tap de suro com a sistema de tancament d'ampolles ha començat a esquarterar-se amb el nou segle. Països que emergeixen en la producció de vi —com ara Austràlia, els Estats Units (particularment, Califòrnia) i Sud-àfrica— han triat els taps sintètics i han empès Europa cap a una progressiva substitució del tap de suro pel sintètic i fins i tot pel de rosca.

La discussió sobre quins dels dos sistemes —si el tradicional o el modern— és més efectiu no ha fet sinó engrandir-se des que el nou tap s'introduí al mercat. Joan Nebot, expert en vins d'EL TEMPS, ho veu clar. “En vins joves, que no s'hagin de guardar durant gaire temps, un tap sintètic pot fer la feina d'un tap de suro. Ara bé, a un vi negre de criança, el suro hi aporta microoxigen i fa que el vi evolucioni més bé.” De moment, al cap dels afeccionats al vi, l'ús d'un sistema de tancament o un altre s'ha convertit en una mena d'indicador que separa el vi considerat d'una certa categoria del vi *de supermercat*. Amb tot i això, alguns s'han atrevit a travessar la línia i han trencat el tabú. Raimat, de la denominació d'origen Costers del Segre, ha posat a disposició dels seus clients un *chardonnay*, Raimat Vinya 27, amb tap de rosca. El Celler del Roure, a Moixent (Costera) —un dels que amb més força ha emergit de la darrera fornada de

vitivinicultors valencians—, fa servir el tap sintètic per al vi negre Les Alcusses. “El vi no tenia vocació de perdurar, de manera que vam buscar un sistema més estanc que el tap natural”, explica Víctor Marquès, enòleg del celler. “Per al vi Maduresa [considerat pels experts com el germà gran de Les Alcusses] vam escollir el tap natural, que ens costa molt més, entre 45 cèntims i 50. En canvi, el sintètic val al voltant de 15 cèntims”, explica. El preu, ens diu, era un condicionant important, com també ho era el fet que Les Alcusses tinguera d'entrada una vocació exportadora. “La idea era vendre'l sobretot als Estats Units, on s'ha imposat el tap sintètic.”

Per tal que la *globalització vitivinícola* no fulmine el mercat del tap de suro, la indústria ha començat a bellugar-se. El *lobby* del suro, que al Principat s'agrupa dins l'Institut Català del Suro, té per objectiu que es reconega el suro com a millor material possible per a tapar ampolles de vi i de cava, per qualitat i sostenibilitat amb el medi. Al desembre, representants de l'institut es van reunir amb una colla d'eurodiputats a Brussel·les per aconseguir que a l'etiqueta de l'ampolla figurara un distintiu de qualitat quan es fera servir el tap de suro; i que els vins ecològics es trobaren obligats a emprar aquest tancament.

De la batalla que ara lliuren els productors de suro no en depèn únicament la seua indústria. Perquè al darrere hi ha la supervivència de les suredes i els ecosistemes corresponents. Si es generalitza l'ús del tap sintètic, se'n ressentirà el valor del suro i les suredes i això podria ser molt negatiu per al medi. “Si el suro continua tenint valor com a tap, els boscos persistiran. Però si no, perviuran només aquells que són declarats com a parcs naturals”, adverteix Juli G. Pausas, del Centre d'Investigacions sobre la Desertificació. I apunta més enllà: “Mantenir un carrascar o qualsevol altre bosc és important. Ara bé, la sureda sosté una cultura i comporta un desenvolupament rural i local que, si no hi fora, no existirien. Hi ha famílies i pobles que viuen gràcies al suro, de manera que hi ha també un interès socio-econòmic per a mantenir aquest producte.”

els dipositen a una distància menor. Vet aquí el secret de la resistència mostrada per les sureres valencianes en comparació amb les sureres d'uns altres punts d'Europa, on la presència d'aquest ocell no és tan comú. Tot plegat obri noves perspectives per a aquestes últimes. “Fins ara, quan en una zona no hi havia sureres, se n'hi plantaven. Però plantar requereix una inversió econòmica important i resulta molt agressiu per al medi ambient”, explica Pausas. El Centre d'Investigacions sobre la Desertificació i el Centre d'Estudis Ambientals de la

Mediterrània proposen de “fer servir els mètodes naturals” per a regenerar els boscos de *Quercus suber* que per alguna raó o altra s'han malmès. “Ara que sabem com funciona, hem mesurat a quina distància es mou, el seu comportament, podem utilitzar gaigs per a acomplir processos de restauració forestal, cosa que encara no s'ha fet mai”, diu l'investigador del CIDE. “No es tracta de fer una plantada, sinó d'emprar la fauna per a afavorir el sistema de regeneració natural, de manera no agressiva.” Entre les mesures que proposa aquest investigador

hi ha la d'incentivar els gaigs perquè estenguen el seu “territori de vida”, de manera que dispersen les glans fins més lluny; o tallar matollars per facilitar que el gaig soterre les glans. Es tracta de mesures que ja es podrien aplicar als petits boscos de sureres de l'Espadà, però que, amb certs reajustaments, també podrien resultar efectius en uns altres hàbitats. “Molts investigadors aprenen dels nostres boscos —explica Pausas—. Exportem coneixement.”

Violeta Tena